

# Motion till riksdagen

1985/86:375

Per Unckel m. fl. (m)

Lokalisering av grundskollärlinjen m. m. (prop.

1985/86:113)

---

Regeringen lägger i proposition 1985/86:113 fram förslag om lokalisering av grundskollärlinjen. Förslagen är en konsekvens av de beslut riksdagen fattade förra året om en ny inriktning av lärarutbildningen för grundskolan. Vi kan för vår del inte biträda regeringens förslag.

## Den nya lärarutbildningen

Inför riksdagens beslut om en ny lärarutbildning våren 1985 uttalade vi stark kritik gentemot det förslag som regeringen då presenterade. Vi framhöll (motion 1984/85:2968):

*Regeringens grundläggande misstag är att den sätter ideologiskt motiverade enhetsprinciper före hänsynen till den enskilde eleven och dennes mognadsnivå.*

Effekterna av regeringsförslaget blir särskilt negativa i grundskolans första och sista årskurser.

— — —

Sammanfattningsvis avvisar vi regeringens förslag på följande huvudpunkter:

- Förkunskapskraven är för lågt satta.
- Lärarutbildning för nio skolår kan inte ske på en linje.
- Ämneskunskaperna för högstadiets lärare tunnas ut.
- Integreringen av lågstadielärarnas utbildning med förskolelärarutbildningen negligeras.
- Blockfilosofin görs oriktigt till ett obligatorium.

I stället föreslog vi:

Av grundläggande betydelse är att lärarutbildningen för grundskolan anordnas på två utbildningslinjer: en klasslärlinje och en ämneslärlinje.

*Klasslärlinjen* skall omfatta 140 poäng och ge behörighet för undervisning i årskurserna 1–6. Den inledande delen av utbildningen skall ge de blivande klasslärarna goda kunskaper i bl. a. läsinläringens och matematikundervisningens metodik samt i specialpedagogik. Under utbildningen skall lärarkandidaten specialisera sig mot antingen nybörjarundervisning eller mot de senare årskurserna.

I varianten med nybörjarundervisning skall ingå moment som är gemensamma med förskollärarutbildningen, t. ex. barns utveckling och kännedom om förskolans metoder. Syftet med denna specialisering är att klassläraren skall kunna samverka med förskollärare för att underlätta barnens övergång från förskolan till skolan. Vårt krav på en tidigareläggning av skolstarten (motion 1984/85:2818) understryker detta ytterligare.

Varianten som inriktas mot senare årskurser skall innehålla möjlighet till fördjupning i ämnen som lärarkandidaten själv väljer. Med ytterligare påbyggnadsutbildning skall den som så önskar kunna skaffa sig behörighet att undervisa i ett ämne också på högstadiet.

*Ämneslärarutbildningen* skall dels ge behörighet för årskurserna 7–9, dels också under vissa förutsättningar för gymnasieskolan. Möjligheten till dubbel behörighet skall således bibehållas.

En ämnesutbildning som ger läraren förutsättningar att ge en kvalitativt god undervisning bör som generell regel omfatta minst 40 poäng. Vissa ämnen kan komma att kräva mer än detta. Endast i fråga om vissa s. k. stödämnena kan en 20-poängsutbildning accepteras. För undervisning i gymnasieskolan bör ytterligare ämnesfördjupning krävas.

Med en total utbildningsomfattning för grundskolans lärare av 160 poäng ges med dessa kvantiteter utrymme för tre ämnena om vardera 40 poäng samt praktisk pedagogisk utbildning omfattande 40 poäng.

Ett av de ämnena som kräver mer studietid är svenska. För behörighet att undervisa i svenska krävs i dag 60 poäng. Dessvärre ges likväl inte tillräckligt utrymme för vare sig litteratur- eller språkvetenskapliga studier. Dessutom behöver blivande lärare i svenska ha bättre kunskaper i läs- och skrivinläring. Vi förordar mot denna bakgrund att studietiden för svenskämnet utökas till att omfatta 80 poäng. Med ramen 160 poäng kan svenska därmed kombineras med ytterligare ett ämne.

Vårt förslag innebär i fråga om *antalet ämnen* – vid oförändrad utbildningslängd – en smalare utbildning än vad regeringen förordar. Detta är en fördel. Vi anser att läraren med ett mindre antal ämnen – men i gengäld av tillräckligt djup – görs bättre skickad att upprätthålla den faktiska kompetensen under hela sin lärarbana.

En till 140 respektive 160 poäng låst utbildningstid är å andra sidan inte rimlig. Snarare bör utbildningslängden avgöras av den kombination av ämnen som den enskilde väljer att infoga i sin utbildning. För den som så vill bör det således vara möjligt att efter ytterligare studier antingen bredda sin ämneskombination eller att fördjupa sig i något ämne.

Sammanfattningsvis förordar vi för klasslärare en utbildningsomfattning av minst 140 poäng. Högstadiets lärare skall på samma sätt för behörighet till tjänst ha genomgått en utbildning om minst 160 poäng, varav 40 poäng i metodik och pedagogik.

---

Med vårt förslag kommer samtliga stadiövergångar att underlättas. Klasslärarutbildningens specialisering mot nybörjarundervisning möjliggör en effektiv samverkan mellan förskolans och skolans lärare. De olika inriktningarna av klasslärarutbildningen medger att lärarna efter egna önskemål och med hänsyn till vad som är mest praktiskt avlöser varandra i årskurs 3 eller årskurs 4. Den som har specialiserat sig mot senare årskurser kan med viss komplettering följa "sin klass" ända upp i högstadiet.

Ämneslärare bör på samma sätt i något ämne kunna "hämta upp" en klass redan på mellanstadiet. Ämneslärare med minst 60 poäng i ett ämne kommer också att kunna tjänstgöra såväl på högstadiet som i gymnasieskolan, vilket underlättar elevernas övergång från grundskolan till gymnasieskolan.

Stadieövergångarna underlättas således på två sätt. Dels ges läraren i sin utbildning kunskap om stadierna före och efter de årskurser den egna huvudinriktningen omfattar, dels har eller kan lärarna skaffa sig kompetens att undervisa också i årskurserna ovanför eller nedanför. Med denna utbildningsorganisation nås målet att underlätta stadieövergångarna utan att ämneskvaliteten eftersätts.

Vår grundläggande bedömning har inte förändrats. Snarare har vi stärkts i vår övertygelse om den numera fastlagda nya lärarutbildningens brister. I särskilt hög grad gäller detta mot bakgrund av de förändringar i lågstadiet som vi vill genomföra.

Allt starkare skäl talar nämligen enligt vår mening för en förändring av lågstadiet. Det bör ske samtidigt som skolstartsåldern sänks till normalt sex år.

I vår motion 1985/86:Ub808 framhöll vi:

- Eleverna skall tillåtas att börja lära i systematiska former *tidigare än i dag*. Utbildning skall sättas före det passiva omsorgstänkandet.

Konkret föreslår vi att eleverna normalt skall börja lågstadiet vid sex års ålder, men med en självklar rätt för föräldrarna att uppskjuta skolstarten om detta skulle visa sig mera fördelaktigt för barnet.

Den tidigare skolstarten skall förenas med ett årskurslöst lågstadium, som konstrueras så att eleverna får ta den tid på sig som krävs för att inhämta de mest grundläggande kunskaperna. Efter tre eller fyra år flyttar de vidare till mellanstadiet.

En förändring av lågstadiet i denna riktning skulle på ett avgörande sätt underlätta för barnen att få en bra start i skolan. Därmed skulle det bli lättare att upprätthålla viktiga kvalitetskrav genom hela skolgången.

Det är emellertid samtidigt uppenbart att årskurslöst lågstadium ställer större krav på lärarna än den nuvarande utbildningsorganisationen. Att mot den bakgrunden nu starta en lärarutbildning med den orealistiska föreställningen att en och samma lärare skall kunna undervisa från årskurs 1 till årskurs 7 finner vi mindre välbetänkt.

Vi yrkar mot den här angivna bakgrunden att riksdagen måtte ge regeringen i uppdrag att på nytt pröva huvudprinciperna för den lärarutbildning vars lokalisering regeringen nu föreslår att riksdagen skall avgöra.

## Regeringen om dimensionering och lokalisering

Det förslag till lokalisering av den nya grundskollärarutbildning som regeringen presenterar i proposition 1985/86:113 bygger på det av oss kritiserade riksdagsbeslutet. I motiven för lokaliseringsförslaget ingår emellertid också andra hänsyn än dem som stipuleras av lärarutbildningen. För regeringen har det t. ex. varit väsentligt att inte äventyra någon mindre högskolas framtid. Med de utgångspunkter regeringen valt kan lokaliseringsförslaget förefalla rimligt och logiskt. Hur det definitivt förhåller sig härmed kan emellertid svårligen bedömas nu eftersom regeringen inte ansett sig behöva presentera någon egen bedömning av lärarutbildningsbehovet förrän senare.

I konsekvens med vad vi nyss har hävdat om vikten av att lärarutbildningens inriktning ändras bör regeringsförslag om denna utbildnings lokalisering avvisas. I avvaktan på ett nytt lärarutbildningsbeslut bör utbildning erbjudas på de platser där den i dag finns. I fråga om platsantal accepterar vi regeringens förslag om ett partiellt intagningsstopp på nuvarande mellanstadielärlinjen.

För vår del gäller som utgångspunkt beträffande lokaliseringen dels behovet av lärare, dels resp. högskolas förutsättningar att genomföra god utbildning.

Den lärarutbildning som vi förordar innehåller två huvudinriktningar och fyra varianter; gymnasielärare och högstadielärare återfinns på en huvudinriktning medan låg- och mellanstadielärare återfinns på en annan.

Gymnasielärare och högstadielärare skall på grund av ämneskraven utbildas först och främst vid universiteten.

Låg- och mellanstadielärarnas svagare anknytning till akademiska discipliner gör sådan utbildning lättare att sprida geografiskt. För en bredare spridning talar det erfarenhetsmässigt starka sambandet mellan utbildningsort och kommande arbetsplats. Hur många orter som kan komma i fråga är i sin tur beroende av det framtida lärarbehovet. Sannolika skäl talar emellertid för att låg- och mellanstadielärarutbildning enligt vårt principförslag inte kan bedrivas på flera platser än regeringen förordar för de s. k. tidigarelärarna.

Vad gäller dimensioneringen av såväl lärarutbildning som annan högskoleutbildning visar erfarenheterna att riksdagens beslut alltför ofta stämt dåligt överens med det faktiska behovet. Exempelvis beräknar SCB för läsåret 1988/89 ett överskott av klasslärare på 7 500 lärare.

Osäkerheten i prognoserna om det framtida lärarutbildningsbehovet är samtidigt betydande. Den kan illustreras med att en ökning av sysselsättningsgraden med endast två procentenheter minskar det årliga antagningsbehovet med drygt 100 platser (källa: universitets- och högskoleämbetet).

Det som nu är känt om det framtida lärarbehovet tyder på stora variationer under de tio närmaste åren. Från nuvarande överskott anses ett stort nyanställningsbehov uppstå under 1990-talets första hälft på grund av betydande pensionsavgångar. Hur snabbt detta måste mötas med en ökning av antalet lärarutbildningsplatser är däremot oklart. Det beror inte minst på vart det stora läraröverskottet tar vägen.

Allt tyder på att nuvarande dimensioneringssystem måste göras betydligt flexiblere för att klara av att jämka ihop antalet nybörjarplatser med antalet lärartjänster. Vi anser att följande krav måste ställas på ett flexibelt planeringssystem:

- Antagningstalen måste relateras bättre till verkligheten. Det kan ske genom att universiteten/högskolorna ges större möjligheter att justera de centralt fastställda ramarna.
- Ett flexibelt planeringssystem måste ge större utrymme för hänsyn till studenternas efterfrågan. Erfarenheterna visar nämligen att studenterna oftast reagerar mycket snabbare på signalerna från arbetsmarknaden än vad de officiella prognoserna gör.
- För att universiteten/högskolorna inte skall låsas fast i ett en gång givet utbildningsutbud måste de ha möjlighet att inom vissa ramar omdisponera sina resurser. På så sätt stimuleras högskolorna att utnyttja befintlig kompetens på nya sätt eller att styra sina resurser mot områden där man bedömer att utbildningsbehoven är större.
- Högskolornas handlingsutrymme kan ökas också genom andra föränd-

ringar i anslagssystemet. Vi har i tidigare sammanhang föreslagit följande två förändringar. Den ena innebär att anslaget för lokala och individuella linjer samt enstaka kurser slås ihop med sektorsanslagen och fördelas direkt till universiteten/högskolorna. Det skulle göra högskolorna mindre beroende av att ha allmänna linjer som grund för sin basorganisation. Därmed minskar också risken för att utbildning utan tillräcklig efterfrågan bibehålls av andra skäl än utbildningsbehovet. Den andra förändringen skulle vara att riksdagen beslutar om högskolornas budgetramar för tre år i taget.

Regeringen bör ges i uppdrag att i anslutning till ett nytt lärarutbildningsförslag också presentera förslag till en dimensionerings- och lokaliseringsordning i enlighet med vad vi här har förordat.

## Hemställan

Med hänvisning till vad som ovan anförts hemställs

1. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag till ny inriktning av lärarutbildningen enligt de riktlinjer som angivits i motionen,
2. att riksdagen i avvaktan på nytt lärarutbildningsförslag beslutar att lärarutbildning skall ges på de platser där den finns i dag,
3. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag till nytt dimensionerings- och lokaliseringssystem enligt de i motionen angivna riktlinjerna.

Stockholm den 1 april 1986

*Per Unckel (m)*

*Birgitta Rydle (m)*

*Göran Allmér (m)*

*Birger Hagård (m)*

*Hans Dau (m)*

*Anders G Högmark (m)*

*Ingela Gardner (m)*

*Rune Rydén (m)*

*Lars Ahlmark (m)*

*Ann-Cathrine Haglund (m)*

*Hans Nyhage (m)*

*Elisabeth Fleetwood (m)*